

I 1792 var han reservekirurg ved det kirurgiske akademi og fra 1793 også ved Frederiks Hospital. Han kvalifiserte seg dessuten i fødselsvitenskap. I 1797 ble han utnevnt til regimentskirurg og flyttet til Christiania. Karrieren som militærlege endte på toppen, idet han ble norsk generalkirurg i 1819. Praktisk krigserfaring hadde han både fra krigene i 1808–1809 og i 1814.

Thulstrup hadde en svært lang rekke stillinger og offentlige verv. Blant disse var, fra 1808, overlegestillingen ved militærsykehuset i Christiania. Men så ble han altså professor ved det norske universitetet, også han utnevnt den 3. juni 1814.

Thulstrup kom fra den danske eliten og han forente et stort kontaktnett med å være en omgjengelig person. Han var personlig venn av kong Christian Frederik, og han var den som fulgte ham til bryggen på Bygdøy på abdikasjonsdagen 26. oktober 1814. Han sto også på god fot med kong Karl Johan som utnevnte Thulstrup til første livmedikus i 1818 – og samtidig fru Eleonora Thulstrup (1778–1823) til «statsfrue».

I sin artikkel i *Budstikken* erklærte Skjelderup allerede på første side om det medisinske fakultet at «dets Formaal var nemlig at danne Læger, som i lige Grad vare uddannede ogsaa i Chirurgen».

Der fikk vi et svar som delvis belyser vårt store spørsmål: En ny yrkesgruppe skulle utdannes som var *en kombinasjon av leger og kirurger*.

5. Nytt i Norge – medisinerstudenter!

Lite eller stort studentmiljø?

Bladet *Budstikken* brakte fra tid til annen opplysninger om aktiviteten ved Universitetet. For vintersemesteret 1822 hører vi f. eks. at det var ca. 211 «academiske Borgere» ved «Det norske Universitet». Det var ca. 65 teologer, ca. 27 jurister, ca. 10 filologer, ca. 6 «Bergstuderende» og ca. 87 uten bestemt studium. Er dette få eller mange? Egentlig er det mange, for bare et drøyt tiår tidligere hadde det ikke vært noen. Og byen hadde fortsatt ikke mer enn rundt 10 000 innbyggere, der knapt noen regnet seg som studenter før Universitetet kom. Allerede i 1830-årene var det blitt 6–700 studenter. Medisinere var i ethvert fall et nytt innslag i bybildet, selv om det i 1822 ikke var flere enn ca. 16 av dem. La oss her se på hvordan det var å være medisiner litt senere, for en student som tok artium og begynte å studere medisin fem år etter, nemlig i 1827:

Fag og fest

Stud. med. Jens Skjelderup (1806–1885) hadde et problem. Han var sønn av sin far.

Stud. med. Skjelderups far var professor Michael Skjelderup (1769–1852), Norges første medisinske professor og nestor ved fakultetet i nærmere førti år. Hva da når han f. eks. skulle opp til eksamen, og hans egen far var omtrent umulig å unngå?

Da unge Skjelderup gikk opp til sluttteksamen, endte det med at han fikk haud sammenlagt. Om dette sa han selv blant annet: «Vaaren 1833 meldte jeg mig til medicinsk Examen, skjønt jeg ikke havde Opmuntring dertil af min Fader, som foreslog, at jeg skulle opsætte det til Høsten. Følgen af, at jeg ikke fulgte hans Raad, blev, at han for sine Colleger yttrede, at han vilde være meget tilfreds, om jeg bestod mig og kunde faa Haud. Saadanne overdrevne og besynderlige Ideer havde han om Upartiskhed.»⁶⁹

Det er mulig at Skjelderup senior hadde grunn til bekymring over sønnens læringskurve i løpet av studietiden. Unge Jens fortalte selv at han umiddelbart etter artium i 1827 begynte et «meget virksomt Studentertiliv og gikk strax ind i Studentersamfundet». Her gikk det åpenbart livlig for seg. Samfundet hadde blant annet en «avis», *Samfundsbladet*. Denne var håndskrevet og ble lest opp på lørdagsmøtene. Skjelderup ble fort redaktør for bladet «hvis Tone jeg desuagtet ikke vil rose, skjønt det ofte var qvikt og vittig: men formeget slog over i det Grove og Personlige.»

Studentmiljøet Skjelderup vanket i, omfattet en rekke senere kjente personer. Diskusjonene, også før punsjebollen kom fram, kan for ettertiden synes ørkesløse, spissfindige og uten varig verdi. Men Skjelderup bemerket selv om dette: (Lørdagsdebattene) «... styredes med en vis Værdighed af Formanden, der i længere Tid var den som Borgermester senere afdøde Fougstad,⁷⁰ som i høi Grad havde Ordet i sin Magt. At flere Mænd foruden ham, som senere udmærkede sig i det offentlige Liv, der lagde Grunden til sin Veltalenhed, er jeg overbevist om, uagtet Begyndelsen ikke altid var lovende.» Med andre ord: Allerede i samtiden var det en forståelse for at studentaktivitetene, slik de f. eks. foregikk i Studentersamfundet, simpelt-

69 Skjelderup A. Barndoms- og Ungdomserindringer af Jens Skjelderup. Meddelte af Arthur Skjelderup. *Personalhistorisk tidsskrift* (København) 1916; 37 (7.r, 1.b.):157-87, 201-16. Se også Hansen TI. (red.) *Studentminner*. (Universitetet i Oslo 1811-2011, bok 9). Oslo: Unipub, 2011. Her er dette og andre utdrag fyldig gjengitt. Se også Mørch E. *Da Kristiania var en Smaaby*. Kristiania: Aschehoug, 1901 og Mørch E. *Kristianiaminder*. Kristiania: Aschehoug, 1904. Blant tidenes festløver later stud.med., senere lege, deretter overtollbetjent Peter Frellsen (1797-1868) til å ha utmerket seg i særlig grad.

70 Carl Andreas Fougstad (1806-1871), student fra 1823.

hen var en øvelse til livet etterpå, kombinert med nyttig nettverksdannelses.⁷¹ For eliten og for dem som ville inn i den.

«Efter Forhandlingerne samledes man jevnlig til en Bolle Punch, som det maa siges ingenlunde var delicat. Den tillavedes af Oppasseren Svartelars (Regentsoppasser) af slet saakaldet Cognac og serveredes i en Jernbolle. Ved denne udbragtes Skaaler og blev afsunget Viser, som heller ikke udmærkede sig ved Delicatesse. Det er desværre umulig at nægte, at Tonen i Samfundet var temmelig raa, idet enkelte Stamgjester indvirkede paa ubefæstede Ynglinger. Da det var Skik, naar Drikken var steget til Hovedet, at gaa ud for at være muntre i fri Luft, gav dette Anledning til enkelte ikke ganske sjeldne Conflicter med Politiet, der ikke bidroge til at give den Tids Studenter godt Renomé for Sædelighed.»

Det er selvsagt et spørsmål hvor representative erindringer som disse er for studenter i sin alminnelighet. På den annen side, Universitetet var i første del av 1800-tallet utdanningsstedet for den kommende samfunnselite. Det var også i stor grad fra eliten studentene var rekruttert. Det er derfor grunn til å tro at representativiteten var vesentlig større enn senere i Universitetets historie. Ser vi på studiene og studentlivet som en sosialiseringssprosess, var det åpenbart nettopp dette som foregikk. Studentene sosialiserte seg inn i en elite med en viss avstand til folket ellers, og dette skjedde først gjennom å etablere et studentmiljø som også markerte avstand til folket gjennom utagerende atferd.

Studieopplegget ved Universitetet gjorde det praktisk mulig å hengi seg til studentlivet i den utstrekning man selv ønsket. Det hele var nokså fritt. Eksamener hang riktignok over hodet på studentene, men man bestemte selv når man ville melde seg opp. Hvordan man hadde ervervet kunnskapene, var også nokså fritt.

Men å være student medførte uansett at man *måtte studere* – på en eller annen måte. Jens Skjelderup fortalte: «Som forhen nævnt ophørte mit Samfundsliv,⁷² efter at jeg havde absolvert 2 Examen, og jeg begyndte at studere Medicin, ...»⁷³

Teori og praksis som medisinstudent

Jens Skjelderup gjorde som de andre medisinerstudentene. Han begynte «at freqventere Hospitalet og indskrives som Volonteur paa den chirurgiske Afdeling.» I sitt tilbakeblikk innrømmet han at han ikke var noen særlig flittig student, bortsett fra i de praktiske disiplinene. Han ramset opp de

71 Se Hansen TI. *op. cit.* (2011) om dette.

72 Her: Forstått som liv i Studentersamfundet. Fra midten av 1830-årene angis studentlivet i Christiania å ha blitt vesentlig mer sivilisert. (Se: Mørch E. *op.cit.* 1901, s. 46 ff.)

73 Ifølge NL (1996) må dette ha vært høsten 1828.

lærerne hvis forelesninger han ikke eller nesten ikke hadde vært på, og det må ha vært de fleste.⁷⁴ Imidlertid mente han selv at han var flittig i praktisk fødselsvitenskap. Skjelderup ble først konstituert noen måneder, deretter ansatt ved Rikshospitalets hovedavdeling i 1831, altså i god tid før han framstilte seg til eksamen.

I 1831 brøt det ut en koppepidemi i Christiania. Koppepasienter ble lagt inn på hospitalet og pasienter utenfra kom for å få behandling. Kandidatene var ikke redde for dette – de var vaksinert, og koppevaksinen stolte de fullt og fast på. Men så en dag fikk alle de fire kandidatene ved avdelingen kopper! Fire andre kandidater måtte konstitueres mens de syke måtte både være syke og isolert, bare oppmuntret av kortspillet Boston, eller av å nyte toddy, smørbrød og dertil pannekaker, stekt av vaktmesterens kone. Jens Skjelderup hadde en kjæreste, den fem år eldre Cathrine Theodora Conradi (1801–1871), datter til postmesteren i Fredrikshald (Halden). Henne fikk han heller ikke se mens han var syk og rekonvalesent, hvilket han beklaget i sine erindringer.⁷⁵

Skjelderup kunne fortelle om hvordan folk fra byen kom for å la seg behandle av de unge kandidatene. Professor Sørenssen hadde imidlertid nektet dem å ta betaling for dette. Det kunne også bli sykebesøk, på de samme økonomiske premisser, men lærerikt må det ha vært. En gang var Skjelderup f. eks. tilkalt til et «uanstendigt Hus» i Fjerdingen, der det hadde vært et slagsmål. Men en mer permanent jobb under studiet hadde han likevel – han underviste anatomi for jordmorelevne to timer i uken.

Det var tross alt nødvendig for ham å lære teori, skulle det gå bra til eksamen. Apoteker Peter Møller (1793–1869)⁷⁶ ved Svaneapoteket gjennomgikk kjemi med ham. Farmakognosi, altså legemidlenes kjennetegn og egenskaper, kunne han dessuten lære på apoteket under veiledning av Wilhelm Boeck (1808–1875), den senere professor. På tross av at apoteker Møller var fornøyd med Skjelderups kjemikunnskaper, ble det haud på eksamensdagen. Om kjemieksamen fortalte for øvrig Skjelderup følgende: «Examinationen begynte som, sædvanligt den gang paa Latin; men da Examinator og jeg var omtrent lige dyktige Latinere, og Ingen forstod hinanden, maatte vi, hvad der den gang var almindeligt, gaa over til Norsk.»

⁷⁴ Rathke, Keyser, Holst, Sørenssen og Thulstrup.

⁷⁵ De giftet seg i 1833, da han var ferdig med studiet. Jens Skjelderup var først marinelege i Horten til 1836, så lege ved Modum Blaafarveverk til 1839. Etter et kort intermesso som batterikirurg i Christiania flyttet han i 1840 til Arendal, der han var distriktslege og direktør ved Nedenæs Amtssygehus til sykehuset ble nedlagt i 1855. Skjelderups videre karriere er litt uvanlig for en lege. 51 år gammel, i 1857, ble han postmester i Skien. I 1858 gikk flyttelasstet tilbake til fruens hjemby Halden, der han var postmester inntil 1871. (Se *NL* (1996).)

⁷⁶ Peter Møller er opphavsmannen til Möllers Tran, se f. eks. Larsen Ø, Nylenna M. Profiler og portretter i norsk medisin. *Michael* 2011; 9: Supplement 11.

Også andre jevnaldrende kunne være til hjelp. Halvor Rasch (1805–1883), senere professor i zoologi, holdt manuelt skredderi. Dette var fordelaktig, for Rasch visste hva professoren i naturhistorie Jens Rathke (1769–1855) pleide å spørre om til eksamen. Undervisningen kunne derfor være målrettet mot eksamen. Skjelderup fikk da også laud, hvilket han selv innrømmer ikke var noe bevis på hans kunnskapsnivå i naturhistorien.

Ved disseksjonsprøven slo fader-problemet inn med stor tyngde. Det var Michael Skjelderup som var Universitetets ansvarlige anatom. Derfor ville Skjelderup senior ha med seg en annen kompetent person under eksaminasjonen. Det var lektor i kirurgi fra 1828, Christen Heiberg (1799–1872)⁷⁷. Kunnskapene må ha vært tilfredsstillende. Junior fikk laud.

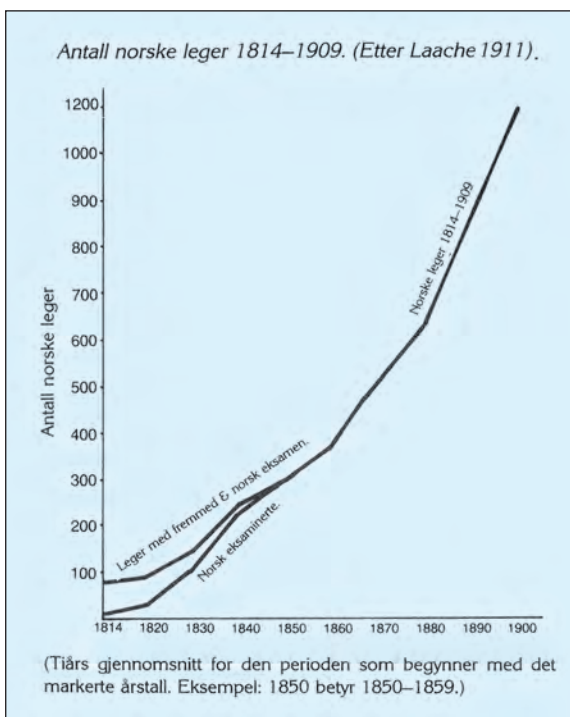
Den skriftlige oppgaven til medisinsk eksamen var som et gufs fra den gamle og latinske tid. Oppgaven ble diktert til kandidatene kl. 0800 på eksamensdagen, og så kunne de skrive så lenge de ville. Teksten denne gang var: *Exponere et exemplis monstrare similitudinem et dissimilitudinem effectuum, quos in hominem vivum edunt medicamenta spirituosum et narcotica*. Akk ja. Ikke følte han seg bra heller. Men det var ingen annen råd enn å begynne å skrive ganske straks. Før kl. 11 var han ferdig. Det ble ¼ side.

Han skrev av besvarelsen for å ha en kopi, og så leverte han inn oppgaven til professor Sørenssen. Sørenssen nikket, «men jeg tog ikke synderlig Haab deraf, da jeg ansaa det for Medlidenhed.» Tung til sinns gikk han hjem. Alle, og mest kjæresten ble forskrekket. Faren Michael Skjelderup leste avskriften, men han var ikke så mismodig. Oppgaven var god, mente han, om enn kort. Det viste seg etterpå at den korte oppgaven ble ansett som den beste av alle innleverte, bedre enn oppgavene til dem som hadde sittet til både over tre og over fem! Jens Skjelderup hadde altså på få linjer vist at han kunne *Forklare og ved eksempler belyse likheten og ulikheten ved de effekter, som narkotiske og alkoholiske medikamenter frembringer hos det levende mennesket*.

Klinisk, muntlig eksamen kunne være ugreie saker hvis man fikk noe man slett ikke kunne. Først var det kirurgisk eksamen. Skjelderup forteller vandrehistorien om professor Rathkes eksamenskandidat i naturhistorie som fraba seg fiskene. Skjelderup ville gjerne ha seg frabedt øyesykdommer, men i så måte gikk det helt galt ved loddtrekningen om hva slags pasient han skulle få til eksamen. Det var en 66 år gammel bonde med grå stær på begge øynene. Betenkelig. Det trakk opp inntrykket av kandidaten at han påpekte at man kan ikke spørre en så gammel mann om hvordan sykdommen var oppstått for over to år siden!

---

⁷⁷ Professor fra 1836.

Figur 18: Leger i Norge på 1800-tallet, absolutte tall. Økningen i legetall må også sees i lys av at befolkningen i Norge ble fordoblet i løpet av 1800-tallet. Den demografiske transisjon i Norge begynte med dødelighetsfallet fra 1815 og avtok først da også fødselstallet begynte å synke fra rundt 1890. Dette både økte og endret behovene for legetjenester. (Se: Larsen, Berg, Hodne, op.cit. 1986 og diagram over folkemengdens bevegelse på innsiden av permen på Statistisk Årbok 2000 fra SSB.)